

Fria upphovsrättslicenser – underlättar kunskapsdelning och lärande

[Ebba Ossiannilsson](#),

Lunds universitet

[Alma Taawo](#)

Fristående konsult

Användning av fria upphovsrättslicenser uppmuntrar till att dela sitt arbete med andra på ett enkelt sätt och att bygga vidare på andras idéer och produktion med respekt och i samverkan. [Creative Commons](#) och [GNU](#) är två fria upphovsrättslicenser som ofta används i samband med öppna digitala läresurser ([OER](#)). Du får alltid erkännande för ditt verk när du använder någon av dessa licenser. Det är viktigt att du väljer den licens som är rätt för just ditt verk och att respektera andras verk och villkoren för hur dessa får användas. Verken kan vara av olika slag, exempelvis texter, bilder, filmer, musik och datorprogram. För datorprogram används oftast licensen [GNU](#). I de övriga fallen är [Creative Commons](#) den vanligaste licensen och kan användas på såväl fysiskt som digitalt material.

Creative Commons, vad är det?

[Upphovsrätten](#) ger dig som skapat ett verk ensamrätt att bestämma hur ditt verk får användas, hur det får kopieras och spridas. Den som på något sätt vill använda eller sprida ditt verk måste därför ha ditt tillstånd. Huvuddragen i upphovsrätten är att ditt verk ska skyddas och att annan spridning än din egen är ett undantag, som hanteras från fall till fall.

Om du vill att ditt verk ska spridas och kanske även tillåter att andra får bearbeta och skapa nya verk baserade på ditt verk kan upphovsrätten, framför allt kravet på att be om tillstånd, bli en bromskloss. För att hantera detta problem har [Creative Commons](#)-licenserna har skapats.

En [Creative Commons](#)-licens är ett enkelt, standardiserat sätt för dig som upphovsman att tala om hur andra personer får utnyttja, bearbeta och sprida ditt verk och att man inte behöver be dig om tillstånd så länge man respekterar och följer licensens villkor. Notera att Creative Commons-systemet inte förändrar upphovsrätten på något vis; tvärtom utgår Creative Commons-licenserna från upphovsrätten, som träder i kraft om någon bryter mot dina licensvillkor.

Creative Commons grundades 2001 när en grupp amerikanska jurister insåg att det fanns ett växande behov av att skapa ett enklare system för kreativa och skapande människor att hantera det upphovsrättsliga regelverket. Det grundläggande problemet ansågs vara att lagstiftningen kräver tillstånd från uphovsmännen för all typ av hantering av deras verk (bearbetning, framförande, kopiering, spridning).

I kombination med digital teknologi och internet som kommunikationsinfrastruktur ansågs detta regelverk alltför svårhanterligt. Man ville helt enkelt förenkla för skapande människor att dela med sig av sitt eget material och lät sig inspireras av [Free Software Foundations](#) metod att tillhandahålla fria

upphovsrättslicenser. Eftersom olika människor skulle komma att behöva skydda olika aspekter av sina verk insåg man också att det skulle krävas flera olika varianter av licensen (Klang 2008-2010).

Varför Creative Commons?

Film: Vad är Creative Commons? [Animated whiteboard film],
av [Webbstjärnan / .SE](#) [CC BY 2.5 Sverige](#)

[Lawrence Lessig on Creative Commons and Copyright](#)

Att använda Creative Commons licenser

Det är enkelt att använda Creative Commons licenser. När du licensierar ditt verk under Creative Commons börjar du med att välja under vilka villkor du vill sprida ditt verk. Genom att kombinera fyra villkor, Figur 1, på sex olika sätt så skapas de olika licenserna, Figur 2. Varje villkor har sin egen symbol:

Erkännande (eng Attribution, förkortas BY). Du måste ange upphovsmannen, verkets namn och den licens som gäller för verket

Inga bearbetningar (eng. No Derivatives, förkortas ND). Verket får inte bearbetas, enbart kopiering och spridning av det exakta verket är tillåtet.

Icke kommersiell (eng. NonCommercial, förkortas NC). Användning av verket får endast ske i icke-kommersiella syften. Verket får därför inte säljas eller användas i kommersiella sammanhang.

Dela lika (eng. Share Alike, förkortas SA). Varje verk som skapas genom att bearbeta ett licensierat verk får enbart spridas under samma villkor som det ursprungliga verket.

Fig 1. Creative Commons fyra villkor (ur Creative Commons, en guide för lärare, av [Skolverket, CC BY-NC-SA 2.5 Sverige](#))

När du har bestämt vilka licensvillkor du vill använda väljer du sedan en lämplig Creative Commons-licens.

Hur kan villkoren kombineras?

Beroende på upphovsmannens val av villkor skapas en av sex möjliga Creative Commons-licenser. Här ser du de sex kombinationer av villkor som kan göras, Figur 2.

LICENS	VILLKOR
	Erkännande
	Erkännande och inga bearbetningar
	Erkännande, inga bearbetningar och icke-kommersiellt användande
	Erkännande och icke-kommersiellt användande
	Erkännande, icke-kommersiellt användande och dela lika
	Erkännande och dela lika

Fig 2. De sex olika Creative Commons-licenserna och deras villkor (Klang 2008-2010).

För varje licens finns ett standardiserat "märke" eller logotyp i tre olika utföranden. Man placerar märket på eller i anslutning till det verk man vill licensiera. Märket är även länkat till en standardiserad webbsida

med information på olika språk om licensens villkor. Notera att alla licenser ger erkännande.

Du genererar en kodsnuitt för den logotyp som visar den Creative Commons-licens du vill använda dig av, på Creative Commons webbplats: <http://creativecommons.org/choose/>

Om du publicerar ditt verk på internet placerar du Creative Commons-märket på eller i anslutning till ditt verk. Om du publicerar ditt verk i fysisk form kan du ange licensens namn och länken till den standardiserade webbsidan med licensinformationen i skriftlig form istället.

Håll alltså utkik efter Creative Commons speciella märken när du söker efter Creative Commons-licenserade verk på nätet. De sex olika licensernas standardiserade märken ser du här nedan (i den version där villkoren syns), med en förklaring till vad respektive licens innebär, Figur 3.

De sex Creative Commons-licensernas logotyper och licensmodell

Erkännande

- upphovsmannen, verkets namn och licensen måste alltid anges
- användning är tillåten även i kommersiella syften
- bearbetningar av verket är tillåtna

Erkännande – Dela lika

- upphovsmannen, verkets namn och licensen måste alltid anges
- användning är tillåten även i kommersiella syften
- bearbetningar av verket är tillåtna, förutsatt att det nya verket ges samma licens som ursprungsverket

Erkännande – Inga bearbetningar

- upphovsmannen, verkets namn och licensen måste alltid anges
- användning är tillåten även i kommersiella syften
- inga bearbetningar av verket är tillåtna

Erkännande – Icke-kommersiell

- upphovsmannen, verkets namn och licensen måste alltid anges
- användning är endast tillåten i icke-kommersiella syften
- bearbetningar av verket är tillåtna

Erkännande – Icke-kommersiell – Dela lika

- upphovsmannen, verkets namn och licensen måste alltid anges
- användning är endast tillåten i icke-kommersiella syften
- bearbetningar av verket är tillåtna, förutsatt att det nya verket ges samma licens som ursprungsverket

Erkännande – Icke-kommersiell – Inga bearbetningar

- upphovsmannen, verkets namn och licensen måste alltid anges
- användning är endast tillåten i icke-kommersiella syften
- inga bearbetningar är tillåtna

Fig 3. Creative Commons sex licenser (ur Creative Commons, en guide för lärare, av [Skolverket](#), [CC BY-NC-SA 2.5 Sverige](#))

Lätthanterliga guider för att använda Creative Commons licenser på dina verk finns framtagna av .SE och av Skolverket på: <https://www.iis.se/docs/Creative-Commons-Webb.pdf> och på <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2713>.

Om du vill ha stöd att välja rätt Creative Commons-licens kan du använda nedanstående snitslade bana

som ställer frågor kring de olika villkoren. Om du svarar ja eller nej på respektive fråga leder detta till den licens som passar dig. Den snitslade banan är hämtad från Skolverkets guide "Creative Commons – en guide för lärare".

Snitslad bana till rätt licens

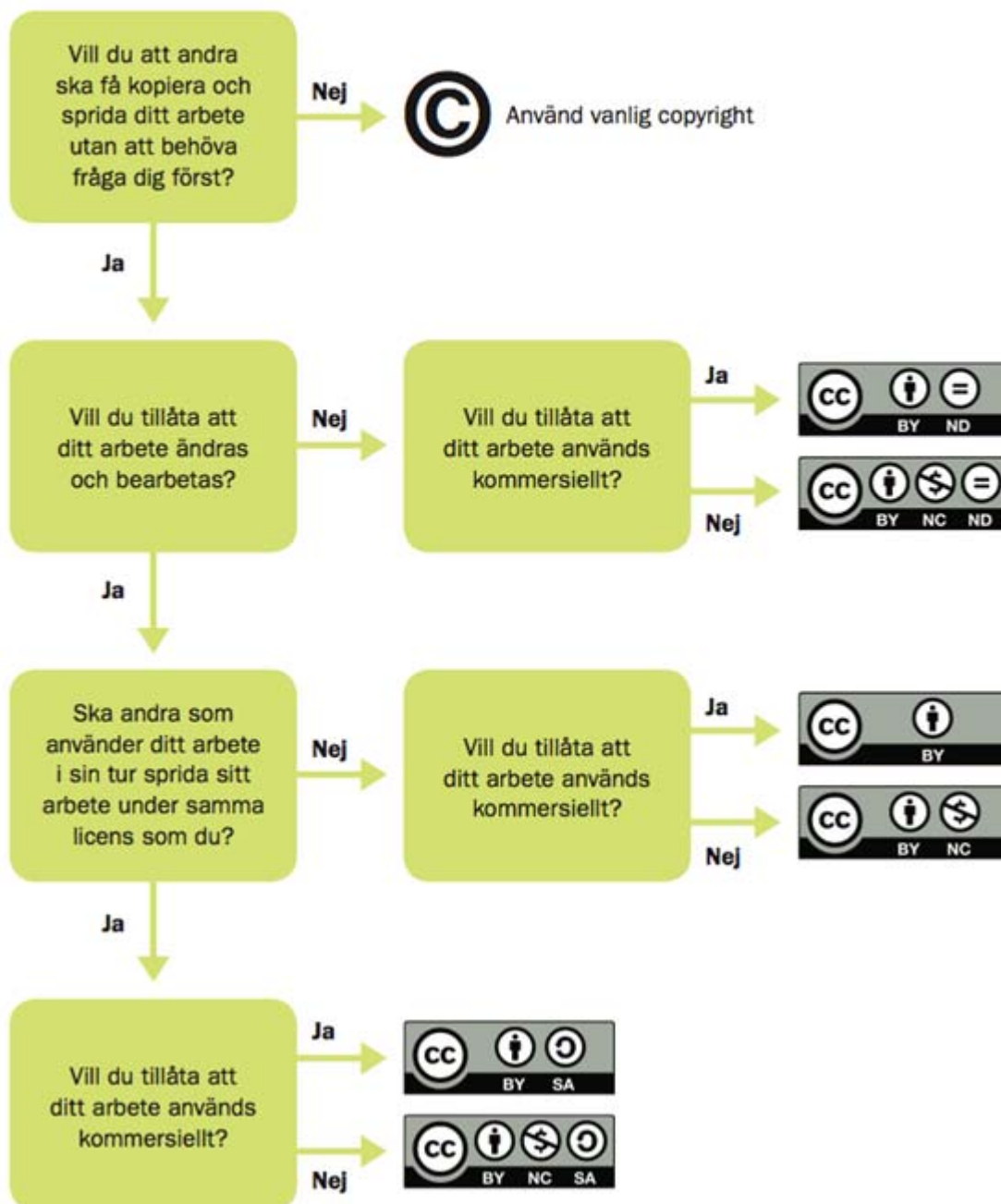

Fig 3. Snitslad bana till rätt licens (ur Creative Commons, en guide för lärare, av [Skolverket](#), [CC BY-NC-SA 2.5 Sverige](#))

Stiftelsen för Internetinfrastruktur (.SE) har tagit fram en liknande karta där du kan hitta fram till den

licens som passar just ditt verk (<https://www.iis.se/docs/Creative-Commons-Webb.pdf>).

Fig 4. Creative Commons – välj rätt licens (Stiftelsen .SE)

Hur gör jag när jag vill använda ett Creative Commons-licensierat verk?

Om du hittar ett Creative Commons-licensierat verk som du vill återanvända, t.ex en bild som du vill

lägga in i en egen artikel, bör du noga se efter vilka villkor som gäller och följa dem. Du måste alltid ange erkännande, vilket du lämpligen på följande sätt.

Sammanfattning – så här går du tillväga:

1. Ange **upphovsmannens namn** eller alias.
2. Ange **verkets titel** om titel finns angiven.
3. Ange vilken **licensmodell** som upphovsmannen har använt som bild eller text.
4. Ange också **webbadressen** till verket.
På webben kan man med fördel använda en klickbar länk.

Fig 5. Att ge erkännande enligt Creative Commons (ur Creative Commons, en guide för lärare, av Skolverket, [CC BY-NC-SA 2.5 Sverige](#))

Notera gärna att licensen antingen kan anges som en bild på licensmärket, som i detta exempel, eller i skriftlig form exempelvis "CC BY-NC-ND". Exemplariskt är om licensmärket länkar till den standardiserade webbsidan med information om licensen. Vid fysisk publicering kan man ange webbadressen i text, i detta fall blir det: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/>

En tydlig beskrivning av hur man ger erkännande enligt Creative Commons finns även att läsa på Creative Commons webbplats:

<http://www.creativecommons.se/hur-funkar-det/for-att-anvanda-cc-material/>

GNU General Public License

GNU General Public License, vanligtvis förkortat till GNU GPL eller GPL, Figur 5, är en upphovsrättslicens för [fri programvara](#) som ursprungligen skrevs av mjukvaruutvecklaren och förespråkaren för fri programvara, [Richard Stallman](#). Kort om Richard Stallman kan läsas här: <http://www.fsf.org/about/leadership/#rms>

GNU GPL är baserad på fyra friheter. Eftersom datorer använder numrering som börjar med 0, numreras även dessa friheter på detta vis:

- Frihet 0: Friheten att använda programvaran i valfritt syfte.
- Frihet 1: Friheten att undersöka programmet för att förstå hur det fungerar och använda dessa kunskaper i egna syften.
- Frihet 2: Friheten att fritt få vidare distribuera kopior för att hjälpa andra.
- Frihet 3: Friheten att förbättra programmet, anpassa det till egna krav och distribuera förbättringarna så att andra kan dra nytta av modifieringarna.

Tillgång till källkoden för programmet är en förutsättning för att kunna uppfylla ovanstående friheter. Modifikationer för eget bruk behöver dock inte tillgängliggöras för andra. Modifierad källkod behöver inte heller offentliggöras för att man sprider modifierade varianter. Däremot måste den som får programmet ha rätt till källkoden för just denna version och ha rätt att fritt sprida den.

http://sv.wikipedia.org/wiki/GNU_General_Public_License

GNU OPERATING SYSTEM

Figur 5 Logotyp för GNU

Namnet *GNU* är en rekursiv akronym och står för "[GNU](#)'s Not Unix!", eftersom GNU-projektet har tagit fram ett fritt operativsystem vars design är [unixlikt](#) utan att innehålla Unix-kod och skiljer sig från [Unix](#) bland annat genom att bestå av fri mjukvara. Några populära program som utvecklats inom [GNU-projektet](#) är textredigeraren [GNU Emacs](#), bildbehandlingsprogrammet [GIMP](#) och skrivbordsmiljön [GNOME](#).

GNU-licensernas logotyper ser ut så här, Figur 6:

Fig 6 GNU licenser

All information om GNU General Public License du kan tänkas behöva finns att läsa på GNU-projektets webbplats: <http://www.gnu.org/>

Det finns även särskilda sidor om GNU GPL och utbildning/skola: <http://www.gnu.org/education/education.html>

Richard Stallman presenterar i denna [video](#) grundprinciperna för fri mjukvara och hur det knyter an till utbildning och skola.

Referenser och länkar

Klang M (2008-2010) Copyright-Copyleft. Hämtad från <https://www.iis.se/internet-for-alla/guider/copyright-copyleft>. Citerad 120816.

Lessig L (2004) Free Culture. How big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity. New York: The Penguin Press.. Hämtad från <http://www.free-culture.cc/freecontent/>. citerad 120828.

www.creativecommons.se

www.creativecommons.org

www.iis.se/guider

<http://www.gnu.org/copyleft/gpl.html>

http://sv.wikipedia.org/wiki/GNU_General_Public_License

<http://sv.wikipedia.org/wiki/GNU>

PS: För dig som redan är intresserad av frågor kring internet eller vill lära mer finns .SE:s internetguider om allt från infrastrukturen till hur internet påverkar oss människor. Guiderna är gratis och finns i flera format – som tryckta böcker, i pdf-format och direkt på webben

Creative Commons – Sharing is caring, caring is sharing